

**HAŞİM TÜRKER, YENİ SOĞUK SAVAŞA DOĞRU: YÜKSELEN ÇİN,
ABD VE NATO, CİNİUS YAYINLARI, İSTANBUL 2019, 451 S.***

*Haşim Türker, Towards a New Cold War: Rising China, USA and
NATO, Cinius Publishing, İstanbul, 2019, 451 p.*

Burcu Ermeydan**

**Yeni Soğuk Savaşa Doğru:
Yükselen Çin, ABD ve NATO**
Dr. Haşim Türker

Daha önce NATO ve Avrupa Birliği üzerine çalışmaları bulunan, emekli yarbay Dr. Haşim Türker, bu kitabında, Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve NATO üçlü ilişkisi ve bunun muhtemel sonuçlarının neler olabileceğine odaklanmıştır. Yazara göre, Soğuk Savaş sonrası hem uluslararası sistemde hem de güvenlik anlayışındaki değişim, 2000'lerin sonundan itibaren özellikle Çin'in yükselişi ile önemli bir kırılma yaşamıştır. Bunun sonucu olarak Soğuk Savaş bitiminden itibaren sistemde hegemon güç olan

ABD'nin dış politikasının eksenini de Asya-Pasifik'e kaymıştır. Yazar NATO'yu ABD dış politika yapımcıları dış politika yapımında araç olarak kullandığı örgüt olarak değerlendirdiği için, kitapta, yeni güvenlik anlayışı tartışmaları ışığında, ABD-Çin arasındaki gerginliğin uluslararası sisteme ve NATO'nun buna karşı temel tutumunun ne olacağı sorusuna odaklanılmıştır.

Dört ana bölümden oluşan kitabın birinci bölümü çalışmanın kavramsal ve teorik çerçevesini belirginleştirmek amacı ile uluslararası ilişkiler teorilerine ve güvenlik kavramının değişimleri ele alan iki alt başlıktan oluşmaktadır. İlk kısımda realizm, idealizm, eleştirel teori ve hegemonik istikrar teorilerinin tarihsel gelişimi, ana savları ve uluslararası ilişkiler disiplini içindeki

* Geliş Tarihi: 12.03.2019 – Kabul Tarihi: 14.07.2019.

** Arş. Gör., Doktora Adayı, Kadir Has Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler,
e-posta: bermeydan@gmail.com.

yerlerine değindikten sonra, yazar, uluslararası sistemi anlamak için en uygun teorisinin realizm olduğunu söylemektedir. Çünkü yazara göre, uluslararası sistemde devletler her ne kadar idealist söylemler kullansalar da hareketlerini şekillendiren ana unsur devletlerin çıkarlarıdır.

Birinci bölümün ikinci kısmında, Soğuk Savaş sonrası dönemde “savunma” kavramının yerini “güvenlik” kavramına bırakmasının neden ve sonuçlarına ve bunun uluslararası sisteme etkisine değinilmiştir. Yazara göre, özellikle 1990 sonrası dönem için, “güvenlik” kavramının sübjektifleşmesinden kaynaklı olarak neyin tehdit olarak algılanacağı ve algılanan tehdide karşı nasıl bir yöntemle yaklaşılacağı hususunda hegemon gücün tutumu etkilidir. Buna göre uluslararası güvenlik denildiğinde öne çıkan husus, tehditleri tanımlayan, dolayısıyla güvenliği belirleyen aktörlerin tutumu ve güvenlik yönetişimin nasıl yapılacağıdır. Dr. Türker, günümüz güvenlik yönetişiminde devletlere ek olarak belirleyici rol oynayan devlet dışı veya devletlerarası örgütler gibi aktörlerin de varlığının altını çizerek, kitapta incelediği NATO’nun günümüz güvenlik yönetişimindeki rolünün ve NATO’nun yükselen Çin’e karşı tutumunun incelenmesinin gerekliliğini dile getirmektedir.

Bu bakış açısından da temellenerek, kitabın ikinci bölümünde, NATO’nun kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte geçirdiği değişimler, tarihsel çerçevede özetlenmiştir. Özellikle 1990 sonrası dönemde NATO’nun bir savunma örgütü olmanın yanında, bir güvenlik örgütüne dönüşme süreci ve bunu hazırlayan stratejik adım ve kırılma noktalarına değinilmiştir. Bu bölümde genel olarak NATO’nun Soğuk Savaşın bitişi ve 11 Eylül gibi önemli kırılma noktalarında sonra değişen stratejik tutumu ve attığı adımlardaki değişimler, NATO’nun ilan ettiği stratejik planlar ve gerçekleştirdiği önemli zirveler sonucunda alınan kararlar üzerinden anlatılmıştır. Ziyadesiyle betimsel olan bu bölümde yazar, NATO’nun 1990 sonrası belirlediği stratejik tutumun çerçevesi ve daha önceki bölümde bahsi geçen güvenlik yönetişimi düzlemindeki yerini resmetmektedir. Buna göre, NATO sadece bölgesel bir savunma işbirliği örgütü olmanın yanında, dünyanın farklı yerlerinde operasyonlar yapabilecek, hamleleri ile belirleyici rol oynayabilecek bir güvenlik örgütüne dönüşme eğilimindedir.

Kitabın üçüncü bölümü Soğuk Savaş döneminde ABD'nin dış politikasında NATO ve Asya-Pasifik'in önemine odaklanmıştır. Üç alt başlıktan oluşan bölümde Soğuk Savaş sonrası ABD'nin uluslararası sistemdeki lider konumu, Clinton döneminden Trump dönemine kadar ABD dış politikasındaki değişimler ve yönelimler özetlenmiştir. Bu bölüm, özellikle Obama dönemi ile birlikte Asya-Pasifik'in ABD dış politikasında odak noktası haline gelişini nedenlerini ve kırılma noktalarını tarihsel çerçeveden bakarak okuyucuya sunmaktadır. Bu bölümünde, Çin dış politikasının genel stratejisine de yer verilmiştir. Buna göre, Çin ekonomik ve stratejik ağırlık merkezinin Asya Pasifik'e kaydığına bilincinde olarak gerek askeri gerek diplomatik alanda kendini geliştirerek, kendi çıkarlarını koruma, kendisine karşı gelebilecek olası tehditlerin önüne geçme ve özellikle bölgesinde kendini sağlama alacak stratejiler geliştirme hedefindedir. Bu tutumun karşılık ise ABD, Çin'in bölgeyi tek başına etki altına almasına karşı bir duruş sergilemekte. Bu tutumda da iki ülke arasındaki gerginliğin temel nedeni olmaktadır. Sonuçta, bu gerginlik bölgedeki önemli stratejik sorunlar olan Kuzey Kore'nin nükleer silah kapasitesi, Tayvan'ın statüsü ve Doğu ve Güney Çin Denizi'nde yetki alanı tartışmaları gibi ABD-Çin ilişkilerini şekillendiren ana sorunlara yansımakta ve bölgeyi önemli bir gerilim merkezi yapmaktadır.

Kitabın sonuç bölümünü de içeren dördüncü ve son bölümde ise NATO'nun bir güvenlik örgütü olarak uluslararası siyasette izleyeceği tutum ve bu tutumu şekillendireceği öngörülen Avrupalı üye ülkelerin fikirleri özetlenmiştir. İkinci kısımda NATO'nun Çin'e yönelik politikaları ve Çin'in NATO'ya karşı tutumuna dair değerlendirmeler sunulmuştur. Bunun yanında Çin'in Asya-Pasifik bölgesindeki devletlerle olan ilişkilerine ve bu devletlerin NATO ile ilişki ve NATO'dan beklentilerine yer verilmiştir. Bu bölümün son kısmında ise çalışmanın çıkarımları özetlenmiştir.

Çalışmanın kurulu olduğu iki ana iddia vardır. 1) Soğuk Savaş sonrası dönemde, NATO büyük strateji geliştirememiş ve ABD'nin geliştirdiği büyük stratejinin bir parçası olmuştur. 2) ABD dış politikasında odağının özellikle 2010'lu yıllar itibarı ile Asya-Pasifik'e kayması sonucunda, NATO Avro-Atlantik alanın dışına

kayarak, Asya-Pasifik bölgesinde de manevra yapabilecek bir güvenlik örgütüne dönüşmüştür. Kitapta yazar, NATO'nun Çin'in etki alanı içindeki Asya-Pasifik bölgesinde etkili rol oynamayı tercih etmesi durumunda bunun Çin'in tutumuna ve yazarın "serin savaş" olarak tanımladığı ABD-Çin gerilimine etkilerinin olabileceğini iddia etmiştir. Bu nedenle yazar, kitabı bu eksenle şekillenen bir dizi senaryonun sonuçlarının neler olabileceğine dair varsayımları ile bitirmektedir. NATO'yu genel olarak ABD dış politikasına eklemli olarak strateji belirleyen bir örgüt olarak almasından dolayı da, uluslararası sistemin gebe olduğu muhtemel gerilimlerin de NATO'nun tutumundan ziyade, ABD'li ve Çin'li liderlerin tutumu ile şekilleneceği savunmaktadır.

Kitap genel olarak ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde dış politikasındaki değişimin sonucunda Asya-Pasifik'in artan önemine ve bunun NATO'ya yansımalarının olacağı savına dayanmaktadır. Bu nedenle, kitapta ABD-NATO-Çin üçlü ilişkisi içinde, ABD-NATO ikilisinin Çin'e karşı tavır, tutum ve muhtemel stratejilerine daha çok odaklandığı için, Çin'in perspektifi etraflıca sunulmamıştır. Özellikle 1990 sonrası ABD dış politikasında ve NATO'nun kurumsal tutumundaki değişimler konusunda detaylı bilgiler sunan çalışma, Çin dış politikasına ABD dış politikası kadar derin şekilde değerlendirilmemiştir. Çin dış politikasının önemli konularından olan Tayvan sorunu, Güney Çin Denizi egemenlik alanı tartışmaları ve Kuzey Kore'nin nükleer kapasitesi gibi konulara değinilmiş olsa da, Çin dış politikasının 1990'lardan bu yana yaşanan değişimler oldukça yüzeysel değerlendirilmiştir. Bunun nedeninin kitabın ABD'yi hegemon olarak kabul eden ve onun dış politika stratejisini odağında Çin'e ve NATO'ya karşı tutumunu odakta tutan teorik bakış açısı olduğu söylenebilir.

Bunlara ek olarak, NATO her ne kadar Soğuk Savaş sonrası dönemde önemli değişimler yaşamış olsa da coğrafi bakımdan NATO'nun ABD dış politikasının odak noktasının Asya-Pasifik'e kaymasının nasıl etkileneceği hususunda en öncelikle cevaplanması gereken konu Avrupalı NATO üyesi ülkelerinin buna ne kadar hazır ve istekli olduklarıdır. Kitap, bu hususa oldukça yüzeysel değinmiş olması, analizin bu açıdan eksik kalmasına neden olmuştur. Kaldı ki

özellikle 2013 sonrası Çin'in Bir Kuşak Bir Yol projesi kapsamında, başta Orta Asya olmak üzere, Avrupa'ya kadar yayılan geniş bir coğrafi bölge "Çin'in yükselişinden etkilenecek duruma gelmiştir. Bu da kaçınılmaz olarak, Çin ve ABD arası gerilimin Asya-Pasifik ile sınırlı kalmayacak, NATO'nun kapsadığı coğrafi alanına çok daha yakın bölgelere taşınabilme ihtimalini doğurmaktadır. Bu coğrafi etki Avrupa Birliği üye ülkeleri de dâhil olmak üzere, Rusya ve Türkiye gibi diğer önemli aktörleri de denklemin parçası haline getirmektedir. Kitabın belki de dikkate değer en büyük eksikliği bu hususlara neredeyse hiç değinilmemiş olmasıdır.

Kısaca, sadece ABD-NATO-Çin üçlü ilişkisine odaklanan bu kitap, Çin bakış açısını etraflıca incelemek isteyen okuyucular için eksik noktalar bırakacak olsa da, bu üçlü ilişkinin ABD-NATO etkileşiminde nasıl şekillendiğini öğrenmek isteyen araştırmacılar için fikir vericidir.